

Peder Syvs danske ordbog.

Af Marie Bjerrum.

Reformationstidens skribenter tog det danske sprog i brug for derigennem at få folket i tale og vække dets interesse for *den nye lære*. Det 16. årh.'s historiske forfattere, og som den ypperste af dem Anders Sørensen Vedel, skrev om *Danmarks historie* på dansk. I begyndelsen af det 17. årh. trængte de ramistiske tanker om nationalsprogenes betydning for udbredelsen af kendskabet til den klassiske litteratur frem til Danmark og gav sig udslag i *affattelse af lærebøger* på dansk (H. P. Resen, Jersin). I alle tre tilfælde brugtes det danske sprog som *middel*, i intet af tilfældene som *mål* for studium i sig selv. At studere det danske sprog for dets egen skyld begyndte man først på omkring midten af det 17. årh.: Erik Pontoppidan forfattede o. 1646 sin på latin skrevne danske grammatik (*Grammatica Danica*). Samtidig og også forud for dette tidspunkt lød der på latin manende ord om at bruge og dyrke det danske sprog (bl. a. Poul Jensen Colding i fortalen til *Dictionarium Herlovianum* (1926), Hans Mikkelsen Ravn i *Linguae danicæ exercitatio* (utrykt manuskript fra tiden mellem 1636 og 1640) og matematikprofessoren Rasmus Bartholin i *De studio linguae danicæ* (hans tiltrædelsesforelæsning som professor 1657)).

Den første, der skrev om dansk på dansk, var Peder Syv, og bogen var *Nogle Betenkninger om det Cimbriske Sprog*, 1663. Julius Paludan har i *Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur* (1887) p. 402—405 påvist, hvorledes Syv i dette værk bygger på fremmed grund, idet der findes overensstemmelser mellem hans bog og tyskeren Harsdörfers bog *Specimen philologiæ germanicæ*, 1646. Syv indrømmer selv en sådan påvirkning ved sine henvisninger til Harsdörfer i teksten og i noterne, men disse henvisninger giver ikke det fulde indtryk af Syvs afhængighed af sit forbillede. Julius Paludan viser a. st., hvorledes Syvs bog både i fortalen, kapitelinddelingen og i indholdet af de enkelte kapitler på flere punkter stemmer overens med Harsdörfers, selv om Syv har en anden rækkefølge af kapitlerne end Harsdörfer, og selv om han har kapitler, som ikke findes hos Harsdörfer, og omvendt mangler afsnit, som Harsdörfer har. Denne Syvs afhængighed af Harsdörfer er ikke mærkelig. Den nationale sprogbevægelse i Danmark i

det 17. årh. var jo nemlig opstået under indflydelse af den interesse for nationalsproget i Tyskland, som startedes med dannelsen af Die fruchtbringende Gesellschaft 1617. Harsdörfers arbejde var en frugt af denne interesse i Tyskland, Syvs bog var en frugt af en interesse af samme art i Danmark, opstået under påvirkning sydfra.

Syv omtaler i Betenkningernes 4. afdeling, Om det Cimbriske sprogs uddyrkelse i almindelighed (udgaven i Danske Grammatikere¹) ved Henrik Bertelsen I, p. 112 f.) en dansk grammatik og en dansk ord-bog som nødvendige og ønskværdige til dette formål: »Først skulde der af de lærde sluttet nogle visse regler / hvor til mand kunde henhøre oordene; hvor der skulde handles om Skrive-rigtighed oam. og kunde kaldes en **Sproglærer**»²). Syvs noget uklare første sætning (af de lærde sluttet nogle visse regler) forstås først rigtigt, når man ser den på baggrund af Harsdörfers latinske formulering af den samme tanke: *Sub nomine cultus vernaculæ intelligimus . . . Ut circa regulas & Methodum Grammaticæ, & Prosodiæ, inter Doctos indubitata ratio constituatur* (ved udtrykket opdyrkning af det hjemlige sprog forstås . . . at der angående grammatikkens og prosodiens regler og metode *af de lærde opstilles en ubetvølet lære*). Af en sammenligning mellem de to formuleringer ses, foruden det selvfølgeligelige, at *visse* hos Syv betyder »sikre«, også det mindre selvfølgeligelige, at *slutte* hos Syv ikke betyder »concludere«, men svarer til lat. constituere »opstille«, på dansk nærmest »beslutte« i betydningen »vedtage«. Desuden ses, at Syv har formuleret sin tanke om en modersmålsgrammatik under indflydelse fra Harsdörfer, selv om han nok ikke har selve idéen fra ham; Syv omtaler nemlig i en fodnote til stedet danske på latin affattede grammatikker i manuskript af H. Mikkelsen Ravn, Stefan Spodsbjerg og Erik Pontoppidan, så der var andre, som havde den samme idé.

Syv fortsætter: »Dernest skulde i en good orden efter A B D³) henstilles alde udsprungs oord⁴) / og de som af dennem komme⁵); Saa og de som have deris brug i loven / lægekunsten / videnskaber / handverker og andensteds med deris bemerkelser«. Hertil svarer hos Harsdörfer følgende to punkter: . . . *Ut Dictionarium conficiatur, in quo omnes Linguæ nostræ radices, composita, derivata, phrases, proverbia &c. in Ordinem alphabeticum redigantur . . . Ut omnes termini Juridici, Feudales, Medici, Chirurgici, Technici, & omnium Mechanicorum modi*

¹) Hertil henvises i det følgende ved DG.

²) Udtrykket Sproglærer, som Syv selv i en note oversætter ved Grammatica, rettede han i sit eget eksemplar af Betenknings etc. til Sprogkunst, jfr. titlen på hans grammatik 1685: Den danske Sprog-Kunst.

³) Syv anerkendte ikke C som et dansk bogstav.

⁴) Dvs. rodord.

⁵) Dvs. sammensætninger og afledninger.

loquendi, in opus absolutum colligantur (... at der forfærdiges en ordbog, i hvilken alle vort sprogs rodord, sammensætninger, afledninger, talemåder, ordsprog etc. anbringes i alfabetisk orden ... at alle juridiske, feudale, medicinske, kirurgiske, videnskabelige udtryk og alle håndværksmæssige talemåder samles i et fuldstændigt værk). En sammenligning mellem de to forfattere viser, at Syv har sin idé om en ordbog som middel til det danske sprogs opdyrkning fra en lignende idé hos Harsdörfer med henblik på det tyske sprog. Syv skriver ikke af efter Harsdörfer, men han må have haft dennes ord i tankerne, da han formede sine sætninger. Dermed er imidlertid også ligheden mellem dem forbi på det punkt. Harsdörfer har ikke noget, der svarer til Syvs fortsættelse på det her anførte sted i Betenknninger eller til Syvs særlige kapitel i Betenknninger om en dansk ord- eller glosebog (8. afdeling, DG I, p. 149). Den nærmere udformning af idéen om en dansk ordbog må være Syvs egen.

Syv fortsætter: »Hvor oordene fattedes / der skulde de bekvemmeligt paafindes / de mange fremmede / ny / uforholdne oord bortkastes; de gamle igien opledes / hvis mand ikke havde bedre i deris sted. Hvor af blev en **Nafne-** eller **Glosebog**⁶⁾«. Hermed har Syv angivet tre retningslinjer for et dansk ordbogsværk: Der skal laves nye danske ord, hvis der mangler ord i dansk; de i sen tid indkomne fremmedord skal ud af sproget, mens derimod gamle ord, som fremmedordene har fortrængt eller er ved at fortrænge, skal genoptages. Med hensyn til nydannelse af ord gik Syv i spidsen ved i Betenknninger at indføre en del nydannede danske ord for grammatiske begreber og andre sproget vedrørende udtryk i stedet for de almindelige græske og latinske termini, men omtaler ellers ikke i denne bog dette problem nærmere. Problemet fremmedord tager Syv op igen i Betenknninger 7. afdeling (DG I, p. 143—149), hvor han med foragt omtaler datidens snobberi for fremmedord og slutter med en liste over fremmede ord, i hvis sted man kunde bruge gode danske ord (det drejer sig især om franske og latinske låneord af nyere dato; Syv var moderat purist). Problemet ældre ordstof tager Syv op igen i Betenknninger 8. afdeling (DG I, p. 149—168), den afdeling, som har overskriften Om en Oordbog eller Glosebog⁷⁾.

Denne afdeling indleder Syv på følgende måde: »Ydermere skal et

⁶⁾ Hertil i en fodnote Dictionarium. Lexicon.

⁷⁾ Ordet ordbog bruges første gang i den trykte danske litteratur af Peder Syv i denne overskrift; det er formodentlig dannet af Syv selv med det tyske ord Wörterbuch som forbillede (Wörterbuch som oversættelse af lexicon er dannet af tyskeren Gueinz og bruges i et brev 1/3 1640 til fyrst Ludvig von Anhalt, stifteren af Die fruchtbringende Gesellschaft). — Ordet glosebog havde været brugt tidligere, bl. a. af Christen Jensøn i bogtitlen Den norske Dictionarium eller Glosebog (1646).

sprog vel uddyrkes og naa nogen fuldkommenhed / da skal det ikke have mangel paa fornødne oord. Hvilke kunne en stoor deel opledes i gamle skrivter / naar mand ikke elders haver dennem ... Thi de have ligesom myndighed for deris alders skyld / og kunne baade pryde og riggiøre vort sprog. Og dersom mand / lige som ved malm / gnier rusten og skimelen vel af / og fører dem i brug / hielpe de meget til Sprogets siirlighed / hvilket ikke behøver nogen fremmed sminke; eftersom de gamle oord ere i sit eget sprog artigere og sindrigere / end de fremmede; naar de bruges / hvor og naar dem bør at bruges«. Heraf fremgår, at Syv betragter optagelsen af ældre ordstof som vigtig i en dansk ordbog, dels til at erstatte fremmedord og dels til at berige sprogets ordforråd. Hvis vi desuden endelig skal låne ord i dansk, må det efter Syvs mening i det følgende i Betenkninger etc. være fra tysk og andre med dansk beslægtede sprog og ikke fra de romanske sprog, hvorfra låneindflydelse netop på Syvs tid stærkt gjorde sig gældende.

Ud over at optagelse af gamle ord i en dansk ordbog kan tjene til at berige sproget, kan en registrering af dem og deres betydning også efter Syvs mening være nyttig for den, der vil læse gamle tekster. Syv anfører nogle eksempler fra salme og bibel, folkeviser, lovsprog, historiske værker og Peder Laales ordsprog. Efter at have givet en fortegnelse over ældre litteratur på tryk og i håndskrifter, hvor man kan finde gode gamle ord, anfører han så en liste på 14 spalter over ord, som han har fundet i sådanne gamle skrifter, ord som *ætgod* »af god slægt«, *anled* »ansigt«, *are/ære* »pløje«, *bomme* »et rundt skrin«, *drog* »et skarn«, *faver* »smuk«, *fiele* »dølge«, *forn* »gammel«, *fro* »glad«, *grande* »nabo« osv.; disse ord har charmeret Syv ved deres gamle præg.

I denne særlige afdeling af Betenkninger om en dansk ordbog omtaler Syv altså næsten udelukkende een bestemt side af ordbogen, nemlig det ældre ordstof som skal optages i den til berigelse af det danske sprogs ordforråd. Sin store kærlighed til den ældre danske litteratur havde Syv erhvervet sig i sin rektortid i Næstved. Der havde han adgang til Anna Gjøes store samling af bøger og håndskrifter (det senere Karen Brahes bibliotek i Odense), hvor han fandt den litteratur, han i Betenkninger anfører fortegnelser over (DG I, p. 115—118, 156—158 og 188—191). Desuden fandt han her bl. a. en afskrift af Snorres Edda (nu Karen Brahes bibliotek nr. 358), som han 1662 skrev af for at udgive den med oversættelse og noter⁸); derved erhvervede han sig et vist kendskab til islandsk, efter datidens mening det gamle fælles nor-

⁸) Jfr. Fr. Winkel Horn, Peder Syv (1878) p. 46—53.

diske oldsprog, selv om P. H. Resen kom ham i forkøbet med en Edda-udgave 1665.

Det var ikke Syvs mening selv at skrive den ordbog over det cimbriske sprog, som han i Betenkninger foreslår som nødvendig til dettes uddyrkelse. Det er oven i købet ikke helt klart, hvad han mener med en navne- eller glosebog over det cimbriske sprog, idet cimbrisk hos Peder Syv betyder dels de germanske sprog i almindelighed, dels det danske sprog. Det sidste sted i Betenkninger, hvor han omtaler et ord-bogsværk (8. afdeling, Om en Oordbog eller Glosebog), synes han at mene en rent dansk ordbog, men det første sted synes hans mening at være, at ordbogen skal omfatte ikke blot danske ord, men også svenske, norske og tyske, idet han nemlig skriver: »Men at faae begge disse bøger⁹⁾ om det Cimbriske sprog i almindelighed / kunne vi bedre ønske end forhaabe; i betragtning / at det synes mogsen umueligt rigtigheden at sammenhente alde oord med deris bemærkelser / forandring og sær brug / hoos saa mange vidt adskilde folk i Tydskland / Danmark / Sverrig / Norge oaf. Til med skulde og dette udkreve meere end et meniskes arbejde om det ret skulde udføres« (DG I, p. 112). Disse ord kunde tyde på, at Peder Syv havde tænkt sig en ordbog over germansk i almindelighed og ikke blot over dansk, med mindre det har været hans hensigt, at de ikke-danske ord skulde bruges til at belyse de danske, stå som en slags etymologisk forklaring til dem. Hvorvidt Peder Syv har haft en klar mening med sine sætninger, kan ikke vides, men han udtrykker sig i hvert fald ikke klart. At han ikke selv vilde skrive bogen synes at fremgå af den sidste sætning, og det bekræftes af det klingerim, Syv skrev foran i Erik Pontoppidans Grammatica Danica, da denne blev trykt i 1668, idet han der opfordrer Pontoppidan til at skrive en dansk glosebog, nu da han med Grammatica Danica havde givet det danske sprog en grammatik. Hvis man ud over denne enkelthed tør tage Syvs klingerim som en forklaring af hans ovenfor citerede sætninger i Betenkninger, så har den cimbriske ordbog ikke skullet være en fælles germansk ordbog, og de ikke-danske ord har da skullet indgå som en slags etymologiske forklaringer til de danske, sådan som det blev tilfældet i Syvs ordbog (jfr. p. 62).

Syv gav sig nemlig på et eller andet tidspunkt mellem 1668 og 1680 i lag med at skrive en dansk ordbog. Da han i 1680 havde sin ord-sprogssamling færdig til trykning, skrev han i slutningen af indledningen (Undervisning om Ordsprogene i Almindelighed og disse i Særdeleshed), at han vil give en liste over de sværeste gamle ord i ordsprogene bag i bogen, »alle skulle med Guds hjælp forestilles i min

⁹⁾ Dvs. grammatikken og ordbogen.

Danske Ordbog«. Vi er så heldige at have kladden bevaret til dette sted i Syvs indledning til ordsprogene og til ordlisten til ordsprogene. Den findes på det kgl. bibliotek i Rostgaard 49a 8°. Ved at undersøge den ser man, at den sidste sætning inden ordlisten (som her lyder: de andre skulle med guds hjælp snart forestilles i min Danske Ordbog) er en senere tilføjelse skrevet med samme spidse pen og med blæk af samme farve, som nogle af tilføjelserne i Syvs ældste ordbogsmanuskript i Rostgaard 50a 8°. Det viser, at Syv har været et godt stykke inde i sit ordbogsarbejde, da han senest 1680 skrev denne tilføjelse til indledningen til sin ordsprogssamling (dennes Imprimatur 1680 tager jeg som bevis på, at manuskriptet da var færdigt; bogen tryktes først i 1682). I øvrigt findes i Rostgaard 49ab 8° flere alfabetisk ordnede lister over gamle ord, som synes at være lavet som forarbejder til det ældste ordbogsmanuskript; de er skrevet med gotisk skrift i opslagsordene, mens Syv i ordbogsmanuskriptet næsten altid anvender latinsk skrift i opslagsordene. De alfabetisk ordnede ordsamlinger i Rostgaard 49ab 8° omfatter et ret specielt ordstof, som må være udskrevet ved læsning af bestemte værker og derefter renskrevet i alfabetisk orden i de bevarede hefter. At Syv har brugt denne fremgangsmåde, da han samlede stoffet til sin ordbog, fremgår af et hefte i Rostgaard 228 4°. Dette hefte har været et arbejdshefte. Der står bl. a. en del udskrifter af Harsdörfer og andre sproglige forfattere; desuden er der en liste over ord af nordisk oprindelse i spansk og italiensk og en liste over latiniserede nordiske ord, og endelig er der udskrifter af gamle ord i Ghementrykket af Jyske lov, af Valdemar Atterdags håndfæstning 1360, af Peder Laales ordsprog og af svenskeren Loccenius, *Antiquitatum sveo-gothicorum libri tres*. Alt dette tyder på, at det er Syvs system med ældre tekster og hans forkærlighed for »gamle ord«, som gav sig udslag i, at han tog fat på at skrive en dansk ordbog.

Næste gang vi fra Syvs egen hånd hører om hans danske ordbog er i en liste fra 1682¹⁰⁾, som Syv til sit private brug har lavet over de arbejder han havde i gang; på denne liste står ordbogen som nr. 2, mens en dansk grammatik på dansk står som nr. 1. Da Peder Syv i 1683 indsendte ansøgning om udnævnelse til kgl. dansk filolog, nævnedes han i ansøgningen¹¹⁾ de arbejder om og i det danske sprog, som han var i gang med, nemlig en kort dansk grammatik, »*Lexicon Danicum* eller dansk Ordbog om de gamle og ny Ord«, en dansk boglade (bogfortegnelse), en samling kæmpeviser osv. Også her står ordbogen som nr. 2. Hans danske grammatik (*Den danske Sprog-Kunst*, 1685) var færdig til trykning allerede 1683, idet den er forsynet med Impri-

¹⁰⁾ Gl. kgl. Saml. 3016 4° (i).

¹¹⁾ Jfr. Fr. Winkel Horn, Peder Syv (1878), p. 30.

matur dec. 1683, og den danske ordbog har da været det næste arbejde, der skulde gøres færdigt. Den blev imidlertid aldrig færdig. I 1692 lykkedes det Syv med megen møje og på egen bekostning at få trykt en prøve (Prøve paa en dansk og latinsk Ordbog), omfattende bogstavet A i dansk med latinsk oversættelse og bogstavet A i latin med dansk oversættelse, men derefter udkom der ikke mere.

Syvs ordbogsmanuskripter findes på det kgl. bibliotek under numrene Rostgaard 50a og b 8° og Rostgaard 221c 4^{o12}). Rostgaard 50a 8° indeholder: 1. udkast til en hel del af paragrafferne i fortalen til den trykte prøve samt andre sproglige optegnelser (de første ca. 50 sider); 2. en redaktion af bogstaverne A-M. Rostgaard 50b 8° er en fortsættelse deraf og indeholder en redaktion af bogstaverne fra N og alfabetet ud. Den første del af denne redaktion af alle alfabetets bogstaver er skrevet inden 1680 (jfr. ovenfor p. 58); den sidste del (bogstaverne T U V Y) har året 1698. Syv har altså arbejdet med dette manuskript over et langt åremål. Der er i manuskriptet oprindelig kun skrevet på hvertandet blad; senere er der så på de mellemliggende blade skrevet tilføjelser (især er disse tilføjelser talrige for de første bogstaver i alfabetet, hvor de fylder mindst lige så meget som det oprindelig skrevne), ligesom der findes indlagt sedler med tilføjelser (hyppigst i de første bogstaver). Manuskriptet er i øvrigt meget uensartet udarbejdet. I begyndelsen er latinske oversættelser til opslagsordene forholdsvis sjældne; i stedet gives der forklaringer på dansk af ordenes betydning; og der er aldrig latinske oversættelser til de talemåder o. lign., der anføres som eksempler på ordenes forekomst og betydninger; fra M og fremefter er der altid latinsk oversættelse, såvel af de enkelte ord som af eksemplerne, og der anføres færre eksempler i form af talemåder osv. Endvidere anføres til opslagsordene i begyndelsen af alfabetet beslægtede ord fra andre germanske sprog, og disse former er næsten altid senere tilføjelser i manuskriptet; fra M og fremefter findes i forholdsvis få tilfælde anført beslægtede ord fra andre germanske sprog; ordbogen er for denne sidste del af alfabetets vedkommende næsten blot et ordregister med latinsk oversættelse.

Det andet håndskrift, hvori der er bevaret ordbogsarbejder af Peder Syv, Rostgaard 221c 4°, indeholder: 1. udkast til de to første paragraffer i fortalen til den trykte prøve; 2. en redaktion af bogstaverne A-F, H og I (det er denne redaktion, hvorefter bogstavet A i den trykte prøve er udgivet); 3. en redaktion af bogstaverne B-E med Peder Syvs

¹²⁾ Angående det kronologiske forhold mellem disse manuskripter jfr. for det følgende her H. Grüner-Nielsen i *Sprog og Kultur* VII (1939), p. 113—115.

egen hånd og af F og G med fremmed hånd (B-E er forarbejder til B-E i den under 2 nævnte redaktion, mens F og G er afskrifter af den under 2 nævnte redaktion); 4. en ordliste med fremmed hånd omfattende bogstaverne G-Ø; 5. manuskriptet til den trykte prøve. — Den under 3 nævnte redaktion af B-E er udarbejdet på grundlag af redaktionen af B-E i manuskriptet Rostgaard 50a, og der er i denne sidste til brug for den nye redaktion i Rostgaard 221c indføjjet en hel del latinske oversættelser. De under 2 og 3 nævnte redaktioner fra Syvs egen hånd i Rostgaard 221c viser samme ændringer i forhold til den første redaktion af de samme bogstaver i Rostgaard 50a, som den sidste del af alfabetet i Rostgaard 50a-b (fra M og fremefter) udviser over for den første del af alfabetet i Rostgaard 50a, og de to redaktioner i Rostgaard 221c og redaktionen af M og fremefter i Rostgaard 50a-b er udarbejdet efter samme plan; den ældste af de to redaktioner i Rostgaard 221c synes at være en slags forsøgsredaktion med det formål at tilpasse en ny plan på den efter en anden plan udarbejdede allerførste redaktion i Rostgaard 50a. Det har voldt en del vanskeligheder; der findes ikke så få tilføjelser og rettelser, og derfor har Syv ikke fortsat arbejdet med den, men er gået over til en ny renskrift, den yngste redaktion i Rostgaard 221c.

Hvad kan have fået Syv til at ændre sin plan for ordbogen, da han var kommet et godt stykke ind i alfabetet i sit første manuskript? Vi har Syvs egne ord for det i et brev til hans ven oldgranskeren Otto Sperling. Syv skriver dér i anledning af den trykte prøves udgivelse i 1692, at han oprindeligt havde anlagt sit leksikon anderledes end prøven viser, navnlig således at det etymologiske og sproghistoriske skulde spille en større rolle, men at hans foresatte havde overtalt ham til at slå ind på en mere almindelig vej og skrive som andre ordbogsforfattere, idet det vilde være til større nytte for ungdommen og de ukyndige. Helt har han dog ikke kunnet afholde sig fra »det arkæologiske«, siger han. Hvem denne foresatte har været, som har fået Syv til at ændre sin plan, véd vi også fra ham selv. I sit tilegnelsesdigt til Matthias Moth i den trykte prøve siger Syv nemlig, at det er Moth, der har bedt ham om at skrive et dansk leksikon.

Matthias Moth har altså på et eller andet tidspunkt blandet sig i Syvs ordbogsarbejde. Vi véd fra Moth selv¹³⁾, at han den 16. marts 1680 begyndte på et udkast til en »Dansk Glosebog, paa Dansk-Latin og Latin-Dansk«. Da Syvs ordsprogssamling udkom i 1682, kunde Moth dér læse, at Syv arbejdede på en dansk ordbog, og man kan nu tænke sig følgende udvikling i begivenhederne: Moth har sandsynlig-

13) Moths ordbog i Gl. kgl. Saml. 769 fol.

vis selv haft dårlig tid til sit arbejde med en dansk ordbog; han var i 1680 blevet kancellisekretær, og hans senere avancementer synes at tyde på, at han tog sine embedsopgaver ret alvorligt; han kan da have henvendt sig til Peder Syv for at forhøre sig om, hvor langt han var fremme med sit ordbogsarbejde, og hvad slags ordbog det var, bl. a. af den grund, at det ikke var formålstjenligt, at to hver for sig arbejdede med den samme opgave, hvad enten det nu var en dansk rigsmålsordbog af kæmpeformat, som den Moth senere selv udarbejdede, eller det var en praktisk dansk-latinsk håndordbog, Moth havde i tankerne på det tidspunkt. Syvs trykte prøve 1692 viser, at det i hvert fald var det sidste (en slags afløser af Poul Jensen Coldings *Dictionarium Herlovanum*) han vilde have Syv til at lave. Syv kan have svaret, at han ikke havde tid og råd til at ændre sin plan og lave sin danske ordbog om til en praktisk dansk-latinsk ordbog, men for det har Moth som kongens mand vidst råd og har forhørt sig hos Christian V om økonomiske og tjenstlige begunstigelser for Syv, hvorefter han kan have anmodet Syv om at indsende den ansøgning om at blive kgl. dansk filolog, som Syv indgav til kongen april 1683, og som honoreredes med den begærede titel samt med et årligt pengebeløb og fritagelse for visse embedspligter¹⁴). En sådan kongelig begunstigelse skulde man nemlig vente måtte komme ovenfra og ikke som svar på en henvendelse fra Syv selv uden opfordring, men den bliver fuldt forståelig, hvis Moth har haft en finger med i spillet.

Hvis denne formodning er rigtig, har Syv dermed været afhængig af Moth og været nødt til at ændre sin ordbogsplan, og at et sådant afhængighedsforhold har bestået, fremgår jo tydeligt nok af ovennævnte brev til Sperling i forbindelse med Syvs eget tilegnelsesdigt til Moth i den trykte prøve. Syv har derefter på grundlag af sit oprindelige manuskript (Rostgaard 50a 8°) lavet den ældste redaktion i Rostgaard 221c 4°, og da han i den ikke altid fik orden i den alfabetiske rækkefølge og desuden hist og her glemte nogle ord og ordbetydninger, afbrød han denne redaktion og lavede en ny, den yngste i Rostgaard 221c 4°, efter hvilken så prøven i 1692 blev trykt. Samtidig arbejdede han videre med sit gamle manuskript (fra M og fremefter), men nu efter den nye plan.

At dømme efter de ældst udarbejdede dele af Syvs ordbogsmanuskript synes Syvs plan oprindeligt at have været at lave en ordbog over gode almindelige ord i dansk + gamle og forholdsvis sjældne ord (også dialektord) forsynet med forklaringer på dansk; de gamle ord har haft hans største interesse, for dem har han flest af, og denne interesse

¹⁴) Jfr. Fr. Winkel Horn, *Peder Syv*, p. 30—32.

stemmer jo på det smukkeste overens med, at det særlig er dem, han omtaler i kapitlet om en ordbog eller glosebog i Betenkninger etc., samt med hans udtalelse i indledningen til ordsprogssamlingen om, at han bag i bogen vil give en liste over de sværeste gamle ord, mens *alle* vil blive fortegnet i hans danske ordbog. Hans materiale har været, hvad han selv skrev ud under sin læsning, og hvad han kunde finde i eksisterende ordsamlinger (af hans henvisninger ses, at han har benyttet Christen Ostensen Vejles Glossarium Juridicum Danicum, samt Christen Jensøn, Den norske Dictionarium eller Glosebog). Det er dette materiale han først har nedskrevet i alfabetisk orden i sit ordbogsmanuskript på de ældst beskrevne blade; de mellemliggende blade har han brugt til at tilføje eksempler og andre gamle ord efterhånden som han stødte på dem ved sin læsning, samt til indføjelse af beslægtede ord fra de andre germanske sprog, især islandsk, som kunde tjene til at belyse de danske. De islandske ord synes Syv også selv at have samlet ved sin læsning, idet han ofte anfører findesteder for dem, deriblandt Arngrímur Jónsson, Crymogæa (dvs. Island); under arbejdet med den ældste del af ordbogen har han ikke haft Gudmundur Andrés-son, Lexicon Islandicum, som først kom i 1683; da var Syv gået over til at arbejde efter den nye plan og havde efter den ikke mere brug for islandske ord, selv om han under betegnelsen GO (dvs. gammelt ord) ofte alligevel anfører sådanne.

Den nye plan, som Syv må være gået ind på efter Moths anmodning, har været at udarbejde en dansk-latinsk ordbog over det almindelige ordforråd i dansk, dvs. en ordbog med latinsk oversættelse til alle ordbetydningerne og til eksemplerne på disse. Det fremgår af Syvs trykte prøve, hvor der er gjort et forsøg i den retning, selv om Syv har holdt for meget af sine gamle ord og sine etymologier til at kunne slippe dem alle. Bag i den trykte prøve findes desuden det meste af bogstavet A på latin med dansk oversættelse, hvilket tyder på, at den dansk-latinske ordbog efter Moths plan skulde efterfølges af en latinskdansk. Det har sikkert ikke været efter Syvs eget ønske, og der findes ikke mere af en sådan ordbog end den trykte prøves A; Syv har givetvis ikke arbejdet videre med den del af ordbogen. Derimod fortsatte han jo med den danske del efter den nye plan også efter 1692.

Hovedforskellene mellem første redaktion efter den gamle plan (i Rostgaard 50a 8^o) og de senere redaktioner efter den nye plan (i Rostgaard 221c 4^o og i den trykte prøve) er følgende: 1. antallet af almindelige ord og almindelige sammensætninger er stærkt forøget i de senere redaktioner; 2. i første redaktion forklares ordene på dansk, og latinsk oversættelse er forholdsvis sjældnen fra starten (ofte findes senere indføjede latinske oversættelser), mens latinsk oversættelse i

de senere redaktioner er det almindelige; 3. i første redaktion er der anført flere beslægtede ord fra de andre germanske sprog end i de senere redaktioner; 4. der er i de senere redaktioner mange flere opslagsord end i første redaktion, idet sammensætninger opføres med selvstændig opslagsform, mens de i første redaktion opregnes under første sammensætningsleds opslagsform (de almindeligste uden forklaring); 5. æ og ø er i første redaktion opført under ae og oe, i de senere redaktioner under æ og ø (dette er for øvrigt i overensstemmelse med Moths placering af dem); 6. bogstavet C (som Syv ikke anerkendte som nødvendigt i dansk) mangler oprindelig i første redaktion; på dets plads er senere indføjet 4 sider med fremmedord på C (med vild forvirring i den alfabetiske orden); i den næste redaktion (i Rostgaard 221c 4^o) findes C på sin plads, men er senere overstreget, og et blad med forklaring om, at og hvorfor ord på C skal søges under K er indlagt. — De p. 64 anførte uddrag af Syvs ordbogsmanuskripter viser forskellen mellem de forskellige redaktioner på nogle af de her angivne punkter.

Foran i den trykte prøve på Syvs ordbog fra 1692 er trykt en fortale på 22 paragraffer. Denne fortale passer ikke særlig godt til den ordbogsprøve, som den er fortale til, og ved at sammenholde den med Syvs forskellige ordbogsmanuskripter må man da også konstatere, at den ikke er skrevet netop med henblik på den trykte prøve, men at den i virkeligheden er en plan for hele Syvs ordbogsarbejde i almindelighed, især som det var anlagt fra begyndelsen.

De to første paragraffer af fortalen findes i manuskript på et blad foran i Rostgaard 221c 4^o. Her står som overskrift: Noget som bør agtes i denne Danske-Latinske Ordbog, hvor -Latinske tydeligt ses at være en senere tilføjelse på grund af dets placering i linjen. De fleste af de andre paragraffer i fortalen findes i brudstykker rundt om på de første ca. 50 sider i Rostgaard 50a 8^o. Disse sider er ikke skrevet fulde. Ofte står der bare sådan en enkelt fortaleparagraf, og ind imellem kommer der spredte sproglige iagttagelser af anden art, som fx. en fortegnelse over ord der skrives ens, men udtales forskelligt, oversættelser til dansk af fremmedord, liste over germanske låneord i de romanske sprog o. lign. Alle sammen har de karakter af at være bemærkninger, som Syv har skrevet ned, mens han arbejdede med det første udkast til ordbogen og gjorde sig sine refleksioner over, hvordan den skulde være. Af disse spredte bemærkninger har han samlet fortalen til den trykte prøve, da denne skulde udgives. Det kan ses, at han har streget afsnittene over, efterhånden som han har brugt dem til manuskriptet til den trykte prøves fortale, og ud for nogle af dem har han skrevet *Indføres* med samme blæk som det, der er brugt

i fortalemanuskriptet. Undertiden har han rettet lidt på ordstillingen og tilføjet nogle sætninger eller udeladt nogle, bl. a. af hensyn til at fortalen kunde stemme bedre overens med det, den skulde være fortale til, men han har villet have så meget som muligt af sine oprindelige ordbogstanker med, selv om de ikke passede særlig godt til den efter en senere plan udarbejdede prøve.

Prøver af Syvs ordbogsarbejder

(kursivering betegner: senere tilføjelse i det pågældende manuskript).

- | | | |
|---|---|---|
| Rostgaard 50a 8°. | Rostgaard 221c 4°. | Den trykte prøve. |
| Aa. til. paa. Aar GO. eger, faar, deraf aatte | aa (1) possidere, Debere Imperf aatte o: egede, var skyldig. Alt det gods vi aa (i Visen) Omnia quæ possidemus. (2) <i>Interjectio dolentis, Ah!</i> (3) <i>Ad, In.</i> (4) <i>Amnis.</i> | Aa (1) Possidere. Alt det gods vi aa (i Visen Omnia quæ possidemus) Imp. Aatte o: egede / var skyldig (2) <i>Interjectio dolentis Ah!</i> (3) <i>Ad, In</i> (4) <i>Amnis.</i> |
| o: egede, var skyldig. Han åtte osåt, ofred o: havde uvenskab, ufred (SV). | Aabod, Additamentum | -bod. Additamentum. |
| Aa-bood. tilbood, tillæg. | <i>Aabods-fald Mulcta ob neglectam culturam prædum. N. Lov.</i> | -bred. Ripa. |
| Aa-sæde. Plogens sæde. bygt stød, som besides. | Aabred. Ripa | -bryn. Crepido. |
| Aa-sted. den sted, som man skal paa og bese. | Aabryn. Crepido | -fort. En liden Vinterfugl i Norge / hvid i bringen / men ellers sort er i Aaer og Elver i Sne og Slud kaldis og Aases CIS |
| Aa-syvn. naar man syvner og besigtiger. paa-syvn. | Aagab -minde -mund Ostium amnis. | -gab. Minde = Mund. Ostium amnis. |
| Aaraad raadt raad. oplagt raad. med forsæt. | Aahøring. Auditio | -høring. Auditio. |
| Aa-svoren eed. tilsvoren. | Aahylke. Gurges | -hylke. Gerges. |
| Aa. <i>Amnis.</i> Flydendes Vand, større end bæk og mindre end flod. | Aahylle. Det som hylles paa. Tegmen. | -hylle. Det som hylles paa Tegmen. |
| deraf Aa-bred <i>ripa.</i> Aa-vand, Aa-fisk, Aalænder o: Rimt Aakande (en urt, af Aa og Kande, som den ligner). | Aakande Nymphæa. Af Aa og Kande, som den ligner. | -kande Nymphæa. Af Aa og Kande / som den ligner. |
| Aa-stunde o: <i>stunde efter Scan.</i> | Aalænder. Rimt, et slags fisk. Species <i>Levcisci Holsatis Alander.</i> | -lænder. Rimt / et slags fisk. Species <i>Levcisci Holsatis Alander.</i> |
| | Aamand. Nykke. Spectrum aquaticum. | -raad o: Raads raad. Mandator sceleris. |
| | Aaraad o: Raads-raad. Mandator sceleris. | -sæde. Buris, Sedes fortunarum. |
| | Aasæde Buris, Sedes fortunarum. | -sted. Hvor man skal paa og bese. Fundus controversus. |
| | Aasort, Aases. En liden Vinterfugl i Norge, hvid i bringen, men ellers sort. er i Aaer og Elver, i Sne og Slud CIS Lex. Norv. | -stunde. Stunde efter. Desiderare Scan. |
| | Aasted. Hvor man skal paa og bese. fundus controversus. | -syn. Vultus. Intuitus. |
| | Aastunde, stunde efter. Desiderare Scan. | -verk. Facinus N. Lov. |
| | Aasyn Vultus. Intuitus. | |
| | Aaværk. Facinus. N. Lov. | |

Prøver af Syvs ordbogsarbejder (fortsat).

- Rostgaard 50a 8°.
- Baad. Cymba. fiskerbaad. Skibsbaad. Baads-mand. *Højbaadsmand*. Baads-folk. Baads-hage. Baads-stage. Boot. T. *Batr. G. O. Boat, A. Bate, bæt AS. Bateau G. Batello it. Boatswain. A. Bawtswan. Botecarli. Pontan. Disc. Hist. p. 61.*
- Baader. Lucrum. Jeg baader. Baade det og det. utrumque.
- Baade (2) ∴ Begge. Boe to. Baade saa og. cum tum. Ba NT Ulf. Batva. Butou AS. Beidu Alam. Both A. Beyde B. Boto G. Beede T.* (i tilføjelserne ialt tre forskellige blækfarver).
- Baal. pyra. rogu. Baal-stok. Bæl AS. Baand *vinculus*. hvormed bindes. FE hosebaand. *haltebaand*. Sengebaand. Silkebaand. Tønde-baand *af Baand-stager*. Karbaand. at baande tøn timer med. Baand-hage. *Baand-kniv*. af Bind. *-stage*.
- G. *Banda. H. Banda. T. Band. A. Band. Falcia, ligamen. Vinculum.* βαυδov *vexillum* See *fanē. Bændel ligula. Bantoffel. Sandalium. som bandtes fordum. Pantoufle G.*
- Rostgaard 221 c 4° (ældste redaktion).
- Baad. Cymba. *Batr. GO. Bat Bæt AS. Boat A. Bateau G.*
- Baads-mand -folk. Navtæ. Bætsven AS. *Botswain A. Bote-carli (Pont. Disc. Hist.) Lat : barb.*
- hage. Harpago.
- stage. Contus.
- Baad, baader. Lucror.
- Baade. (1) Lucrum Bæt T. (2) Begge, Ambo. Baa to. Batva Butu AS. Ba NT Ulf. Both A.
- Baade det og det. Utrumque. Baade saa og. Cum, tum.
- Baal. Rogus. Bæl As.
- stok. lignum pyræ subjectum.
- Baand (1) *Falcia, ligamen. Vinculum.* βαυδov (2) *Vexillum. Banda G. H. Band A. T. See Bind. (3) paa en tøn timer Cingulum (4) Tormentum.*
- hage. Harpago.
- kniv. Scalprum duorum manubriorum.
- stage. Tornus.
- tøffel. som bandtes fordum. Sandalium. See Pantoffel.
- At baande tøn timer. Ligulis ligneis circumdare tonnas (rettet til cingere vasa).
- (Yngste redaktion i Rostgaard 221 c 4° afviger kun ubetydeligt herfra).

Fortalens § 1--6 handler om etymologier; Syv mener, det er gavnligt, at ordenes oprindelse anføres; ved ordenes oprindelse forstår han beslægtede ord fra de andre germanske sprog, og gavnligheden af at anføre dem består i, at man så dels kan se de danske ords rette skrivemåde (fx. at honning bør skrives med o på grund af engelsk honey, og at skemte bør skrives med e på grund af islandsk skemta) og dels ofte bedre få fat i deres oprindelige betydninger. Især bør man tage hensyn til beslægtede ord i de »nørre Sproge«, dvs. islandsk, norsk og svensk, men derefter også til tysk, gammeltysk, nedertysk, hollandsk, angelsaksisk og engelsk, samt sproget i Ulfilas nye testamente, altså gotisk, som Syv ikke havde nogen særlig betegnelse for; endvidere derudover til germanske låneord i fransk og italiensk. Syv advarer mod de »latterlige« forklaringer af ordenes oprindelse som fx. Christoffer forklaret som dannet af Christi offer og Hercules som dannet af herren med kyllen (dvs. køllen) o. lign., og han gør opmærksom på, at det ofte kan være svært at finde ordenes herkomst, fordi betydningerne og ordenes udseende ofte har ændret sig, og fordi der er så få kilder fra gammel tid; mange oprindelige ord er forsvundet »selv om deres afkom

lever«. Syv beder sig af disse grunde undskyldt, hvis han ikke overalt har fundet ordenes rette herkomst, og tilføjer: »Tilmed haver jeg og ingen her for mig og end mindre end i en deel andet som jeg haver skrevet«, dvs. Syv havde med hensyn til at oplyse ordenes herkomst ingen forgængere, endnu mindre end han havde haft det, da han skrev sine Betenkninger om det Cimbriske Sprog (1663), til hvilken han fik visse oplysninger fra Harsdörfer, eller da han skrev sin danske grammatik (Den danske Sprog-Kunst (1685), færdig 1683), hvor han kunde bygge på Erik Pontoppidans danske grammatik på latin fra 1668, eller da han udgav sin ordsprogssamling med den udførlige fortale om ordsprogenes væsen og betydning (1682, færdig 1680). — Syv havde visse- lig ret i, at han ikke havde nogen forgænger at ty til med hensyn til at bestemme ordenes herkomst, for det 17. årh.'s »etymologer« før ham havde anstrengt sig for at udlede dansk af hebræisk (og græsk), mens Syv jo rettelig indså, at det var de »nørre Sproge« man måtte have opmærksomheden henvendt på.

Hele dette afsnit af fortalen passer meget dårligt til den trykte prøve, hvor der anføres forholdsvis få beslægtede ord fra de andre germanske sprog, selv om Syv endnu i den yngste redaktion i Rostgaard 221c 4^o, hvorfra prøvens A er taget, kalder sin ordbog *Lexicon Danico Latinum Etymologicum*. Derimod passer det udmærket på de ældste dele af Syvs ordbogsmanuskript i Rostgaard 50a 8^o. Som ovenfor nævnt var Syv netop på det punkt af sin foresatte, Moth, blevet opfordret til at ændre sin oprindelige plan.

Fortalens § 7—18 handler om ordbogens materiale og praktiske indretning. Syv omtaler her bl. a., at mange almindelige sammensætninger er udeladt af ordbogen, og at han af fremmedord kun anfører dem, der virkelig er gået ind i sproget og ikke mere føles som fremmede; de øvrige bør efter hans mening udelades, og ved de brugelige fremmedord bør de almindelige danske anføres som sideformer, for at man eventuelt kan bruge dem. Syv påpeger i den forbindelse rigdommen i dialekternes ordforråd. Med hensyn til ordbogens indretning skriver han, at ordene opføres alfabetisk på den måde, at afledninger og sammensætninger anføres efter det ord, som de er afledt af eller sammensat med, og ikke på deres egentlige alfabetiske plads (dvs. at sammensætninger med aa står før aaben); beslægtede ord fra andre sprog og talemåder, vers o. lign. anføres for at klargøre ordenes betydning, og egennavne og naturnavne medtages i ret stor udstrækning, mens ordforbindelser (fx. siger frem = fremsiger) oftest er udeladt.

Disse paragraffer stemmer noget bedre overens med den trykte prøve end de foregående; dog er der i den medtaget mange flere sammensætninger, end man skulde vente, og mange flere fremmedord. Til

gengæld er der medtaget færre talemåder, vers, ordsprog o. lign. til belysning af ordbetydningerne, end man skulde vente, og denne del af fortalen passer i grunden også bedst til de ældste dele af Syvs ordbogsmanuskript.

De sidste fire paragraffer i fortalen kan godt være skrevet til prøven; deres indhold er ret neutralt; § 19 er et forsvar for det rene danske sprog uden fremmed sminke; § 20 er et forsvar for at Syv, en præst, beskæftiger sig med sådan noget småtteri som at skrive en dansk ordbog; § 21 forklarer, at Syv har sit materiale fra de bedste danske bøger og håndskrifter og fra samtaler med andre om tingene, og § 22 er en opfordring til ejere af håndskrevne ordbøger, ordsprog, viser o. lign. om at hjælpe Syv ved at sende ham deres manuskripter; han gør opmærksom på, at han allerede har lånt bogstaverne A—D af præsten på Refsnæs, Lavrids Koks dansk-latinske ordbog.

Hvis Moth ikke havde blandet sig i Syvs ordbogsarbejde, og hvis Syv havde været i stand til og havde fået tid til at gennemføre den plan om en dansk ordbog, der afspejler sig i fortalen til den trykte prøve og i hans ældste ordbogsmanuskript, vilde vi fra Syvs hånd have haft en lille ordbog over det efter hans mening forbilledlige danske ordforråd suppleret med et stort ældre ordstof og en del dialektord. Den vilde have haft værdi i sig selv og kunde *muligvis* have fået en vis betydning for eftertiden ved sin sammenstilling af ord fra de forskellige germanske sprog. Syvs mening om det danske sprogs oprindelse afveg ikke fra den gængse, at dansk var udviklet af hebræisk, men han var i modsætning til sin fortid og samtidig forsigtig med etymologiske gætterier; han gør i Betenkninger etc. (DG I, p. 107) opmærksom på, at man, hvis der er ordlighed mellem to sprog, skal undersøge, i hvilket af sprogene ordet hører hjemme, for man kan jo »saa længe forandre oordene med bogstavens tilsættelse / fratagelse / forvexling at endogsaa Hebraisk / Grædsk / og Latin kunne henføres af Laplændsk / det Danske af Tyrkesk« etc., og han er klar over, at dansk er nærmest beslægtet med de sprog, vi nu kalder de germanske sprog (DG I, p. 101). Det er derfor ord fra disse sprog han anfører i sin ordbog til belysning af de danske ord i henseende til retskrivning og betydning, og en ordbog med sådanne ordsammenstillinger (selv om Syvs ofte er fejlagtige) kunde i hvert fald have fået en vis betydning for den gryende etymologiske forskning i Danmark i slutningen af det følgende århundrede.

Nu kom det til at gå anderledes. Moths indblanding skadede Syvs ordbog. Der kunde ikke komme en praktisk dansk-latinsk ordbog ud af hans manuskript, i hvert fald ikke med Syv som redaktør, fordi han ikke kunde slippe sin oprindelige plan. Den trykte prøve er sik-

kert heller ikke faldet i Moths smag, siden der ikke kom mere. Når Syv alligevel fortsatte arbejdet med sin ordbog efter 1692, må det have været, fordi han trods alt nærede håb om at få den trykt. I 1697 skete der så det, at Moth selv besluttede at lave en ordbog over hele det danske sprog med danske forklaringer og latinsk oversættelse, og han startede med det formål for øje sin store landsindsamling af danske ord. Han har i den anledning bedt Syv om at få hans materiale til sin ordbog, hvilket fremgår af Syvs breve¹⁵⁾ til Arne Magnussen, som var Moths sekretær ved ordbogsarbejdet fra 1697 og nogle år fremefter. Syv skriver $\frac{9}{1}$ 1699 til Arne Magnussen: »Min Søn .. skrev mig ellers til, at hand havde talt med min herre, om mit Lexico, hvilket jeg stræber at faa alt udskrevet, som dog gaar noget langsomt til i denne vinter; Og vil eller kand jeg ej negte Hr. Geheme Raad, min Store Patron og Befordrer det, hvis høje Gunst og bevaagenhed jeg altid haver befundet mod mig hans Velb. ringe tjener, og haaber endnu herefter at befinde ... Til sommer, om Gud vil, skal jeg tage mit lexicon med og komme derud, og da gjøre ydermere kundskab, om hvis jeg tilforn skrev«. Og $\frac{21}{3}$ 1699 skriver Syv, ligeledes til Arne Magnussen: »Enddog i hørde selv i Kjøbenhavn, at mig blev tilbøden mit Lexici fri tryk, saa sagde jeg alligevel til Eder, at jeg vil holde det jeg haver loved Eder paa Hans Excell. Geheme Raad Moths vegne, og vilde jeg da strax levered nogle, men nu saa snart vi faa tilsaad, flere bogstave, og siden dem alle efterhaanden«. Moth havde altså sat sig på Syvs ordbogsarbejde, så Syv ikke kunde røre sig. Først fik han ham til at ændre sin plan, og derefter fik han ham til at love at aflevere sit manuskript til sig; begge dele kunde han afstedkomme, bare fordi Syv havde ham at takke for økonomiske fordele. Det sidste blev dog ikke til noget, idet Syv kun fik afleveret¹⁶⁾ bogstavet G¹⁷⁾ til Moth, inden denne 1699 mistede sin post som kancellisekretær og dermed sin store magt, og Syv beholdt sine ordbogsmanuskripter indtil sin død i 1702.

Men der var en mand til foruden Moth, som havde været meget interesseret i Syvs ordbogsarbejde. Det var den senere kancellisekretær og gehejmearkivar Frederik Rostgaard¹⁸⁾. Rostgaard var på udenlandsrejse, da Syvs trykte prøve udkom i 1692. Under sit ophold i Oxford 1693—94 begyndte Rostgaard selv derovre at samle materiale til en dansk-latinsk ordbog, og da han vidste, at den lærde kgl. filolog Peder Syv hjemme i Danmark var ved at skrive en dansk ordbog, satte han

¹⁵⁾ Trykt i Arni Magnússon's private Brevveksling (ved Kr. Kålund), 1920.

¹⁶⁾ Iflg. Moths indsamlingslister (jfr. Grüner-Nielsen om Moths Landsindsamling i Sprog og Kultur VII (1939), p. 118).

¹⁷⁾ Sandsynligvis det G som mangler i den yngste redaktion i Rostgaard 221 c 4^o.

¹⁸⁾ Jfr. Fr. Winkel Horn, Peder Syv (1878), p. 162 f.

sig i forbindelse med Syv, og de udvekslede nogle breve¹⁹⁾). Med et af dem sendte Syv Rostgaard tre eksemplarer af den trykte prøve, som interesserede Rostgaard meget. Han svarede med et langt brev på 10 foliosider, hvor han gav udtryk for sin anerkendelse af Syvs arbejde og fremsatte enkelte forslag til forbedringer, især med hensyn til bogens typografiske udseende, og han lod i Oxford omtrykke fire sider med ændret typografisk opstilling, samt tilbød Syv hjælp til arbejdet og økonomisk bistand til bogens trykning. Rostgaard opholdt sig i udlandet indtil 1699 og blev i mellemtiden oplaget af andre ting, men efter hjemkomsten begyndte han igen at interessere sig for et dansk ordbogsværk, til trods for, at Moth på det tidspunkt sad midt i landsindsamlingen til *sin* danske ordbog. Nu var det Rostgaard, som var den store mand, idet han havde den nye konge, Frederik IV's bevågenhed, mens Moth jo havde mistet sin høje stilling ved den nye konges tiltrædelse. Det blev Rostgaard, der af Syvs arvinger købte hans ordbogsmanuskripter for at gøre dem til grundstammen i sit eget planlagte ordbogsværk, og der forsvandt Syv i mængden af andet stof.

¹⁹⁾ Brevene fra Rostgaard findes i Gl. kgl. Saml. 788 fol.